

4. Криминалистика: криминалистическая тактика и методика расследования преступлений : учебник для студентов / под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков : Одиссей, 2001. 527 с.

Одержано 21.11.2017

УДК 332.2.021.8.001.25(477)

Леся Сергіївна ПОНОМАРЕНКО,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ВИМАГАННЯМ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У НАУКОВІЙ ПЛОЩИНІ

Вимагання – суспільно небезпечне діяння, яке з давніх часів відоме вітчизняному кримінальному законодавству, однак в загальній структурі злочинності воно становить доволі малу питому вагу. Наприклад, у 2005 та 2006 роках зареєстровано 1153 та 913 випадків вчинення вимагання (відповідно), у 2008 – 624, у 2009 – 561, в 2014 – 595, у 2015 – 550, в 2016 році – 535, за 8 місяців 2017 року – 450 [1]. Однак, зазначене зменшення абсолютних показників не означає, що досліджуваний вид злочинів втрачає свою суспільну небезпечність, а навпаки сигналізує про необхідність термінової активізації правоохоронних органів щодо якісної протидії ним. Окреслене можна пояснити тим, що, по-перше, вимагання стали більш латентні та змінилася форма їх прояву. По-друге, все частіше фіксуються факти вимагань вчинених з особливим цинізмом, що в подальшому викликає суспільний резонанс. По-третє, в генезисі досліджуваного виду злочинів чітко простежується їх причинна залежність від політичних, соціально-економічних чинників, правової системи, пенітенціарної політики. По-четверте, недостатньо ефективна діяльність правоохоронних органів з протидії вимаганням призводить до того, що лише по третині вчинених вимагань встановлено винних осіб, а взагалі за останні п'ять років встановлення винних осіб за вчинення вимагання знизилось на 6% [1]. Враховуючи вказане, не є дивним те, що більшість вчених у сфері кримінального права, кримінології, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності присвячують свої праці різноплановим аспектам протидії вимаганням. Зважаючи на це доцільно визначити стан наукової розробленості питання оперативно-розшукової протидії вимаганням підрозділами кримінальної поліції.

З метою аналізу досліджень присвячених вивченню питань протидії вимаганням, на нашу думку, доцільно коротко проаналізувати наявні роботи, попередньо поділивши їх на групи.

Першу групу становлять дослідження, проведені у Радянський період. Вказане пов'язано з тим, що досліджуючи питання кримінально-правові та кримінологічні аспекти вимагання, російський вчений Є. А. Єлец визначає, що вимагання як вид злочинної діяльності вперше визначається Кримінальним кодексом СРСР, розмежовується від шахрайства та здирництва, та з цього моменту стає об'єктом дослідження фахівців-юристів. Так, за часів СРСР різні аспекти питання протидії вимаганням було розглянуто як в окремих наукових працях (В. В. Вандишева, Р. Гейндля, А. Гельвіга, М. А. Осадченко, Л. В. Єфремова, С. М. Ключке, Т. Г. Утмелідзе та ін.), так і в наукових статтях та тезах під час науково-практичних конференцій. Однак, беззаперечно окремої уваги серед робіт радянських вчених становить навчальний посібник Т. Г. Утмелідзе на тему: «Организационно-тактические основы раскрытия вымогательств денег и ценностей, сопряженных с похищением людей» [2]. До здобутків вказаної роботи можна віднести надання рекомендації щодо застосування ситуаційного підходу у оперативно-тактичних розробках, які стосуються тактики розкриття злочинів в цілому та тактики проведення окремих заходів [2, с. 26–27, 32]. Аналізуючи матеріали дослідження, проведеного Т. Г. Утмелідзе, можна стверджувати, що вказана робота беззаперечно становить інтерес при дослідженні питання оперативно-розшукової протидії вимаганням підрозділами кримінальної поліції.

Що стосується другої групи вчених (наукові дослідження яких були проведені за років незалежності України), то враховуючи доволі солідну кількість наукових праць, на нашу думку, доцільно розглянути їх додатково розподіливши за рівнем наукового дослідження.

Так, на рівні монографічних досліджень (дисертаційних досліджень та монографій), питання протидії вимаганням було предметом вивчення багатьох юридичних дисциплін. Наприклад, у сфері кримінального права та кримінології свої дисертаційні дослідження безпосередньо або дотично окресленню питань протидії вимаганням присвятили такі вчені як О. М. Сарнавський (дисертаційне дослідження на тему: «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем») та Л. О. Семикіна (дисертаційне дослідження на тему: «Вимагання за кримінальним кодексом України»), у сфері криміналістики – О. Р. Лужецька (дисертаційне дослідження на тему: «Криміналістична характеристика вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим») та М. В. Шамота (дисертаційне дослідження на тему: «Виявлення та розслідування вимагань, що вчиняються організованими злочинними

угрупованнями»). В свою чергу, в сфері оперативно-розшукової діяльності безпосередньо дотичними до обраної нами проблематики є наукові праці таких вчених як А. В. Баб'яка, І. О. Крепакова, С. І. Ніколаюка, О. С. Омельченка, Д. В. Сімоновича, М. В. Стащак та В. В. Шендрика. Однак, аналізуючи детально матеріали вказаних досліджень можна дійти висновку, що значна кількість їх положень сьогодні втратили свою актуальність.

Що стосується досліджень, проведених на рівні навчальних посібників та підручників, то слід відмітити, що питання протидії вимаганню розглядається в більшості навчальних посібників з теорії оперативно-розшукової діяльності, наприклад, підручник за заг. ред. Ю. Ф. Кравченка на тему: «Попередження і розкриття злочинів підрозділами карного розшуку», навчальному посібнику під загальною редакцією Я. Ю. Кондратьєва на тему: «Організована рекетирська діяльність: засоби запобігання та викриття». Однак, враховуючи, що в навчальних посібниках оперуються положення застарілого законодавства та обрана нами проблематика розглядається лише з певних точок зору, можемо констатувати, що тільки окремі положення вказаних робіт є актуальними на сьогодні.

Водночас, хочемо відмітити, що окрему уваги слід приділити методичним рекомендаціям авторського колективу (В. М. Сакал, В. М. Пісний, В. Р. Сливенко, В. І. Василичук та ін.) на тему: «Використання імітаційних засобів під час документування фактів вимагання та одержання неправомірної вигоди». Однак у згаданих рекомендаціях вимагання розглядається лише як спосіб здійснення іншого злочину – отримання неправомірної вигоди.

Що стосується досліджень на рівні наукових статей та тез доповідей, то з огляду на тематику тез, доволі цікавими є роботи таких вчених як: М. Г. Богуславського, О. М. Головка, О. М. Горбаня, О. О. Деревягіна, Н. А. Колодяжного, С. І. Ніколаюка, О. В. Мельника, Н. А. Рубанця, І. В. Сервецького, Р. М. Шехавцова та ін. Водночас, аналізуючи вказані наукові праці можна дійти висновку, що питання, присвячені різним аспектам протидії вимаганням, були розглянуті доволі фрагментарно та багато аспектів залишились поза увагою.

Разом з цим відмітимо, що розгляду питання протидії вимаганням також присвячено роботи зарубіжних вчених: С. В. Забелова, Т. В. Колеснікової, С. В. Ледащева, О. Б. Серова та ін.

Отже, підводячи підсумок можна констатувати, що питання оперативно-розшукової протидії вимаганням перебуває в постійному полі зору науковців. Однак аналізуючи їх дослідження, можна дійти висновку, що більшість із положень праць науковців на сьогодні є застарілими та потребують наукового переосмислення. Водночас,

аналіз емпіричного матеріалу дає змогу резюмувати, що поза увагою науковців залишилися значна кількість питань, пов'язаних із організаційно-тактичними засадами оперативно-розшукової протидії вимаганням.

Список бібліографічних посилань

1. Статистичні дані Генеральної прокуратури України // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 20.11.2017).

2. Утмелидзе Т. Г. Организационно-тактические основы раскрытия вымогательств денег и ценностей, сопряженных с похищением людей : учеб. пособие. М. : МВД СССР, 1989. 55 с.

Одержано 21.11.2017

УДК 343.31

Сергій Володимирович ПОНОМАРЬОВ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ КРАДІЖОК, ПОЄДНАНИХ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО, ІНШЕ ПРИМІЩЕННЯ ЧИ СХОВИЩЕ

Конституцією України кожному гарантується право на недоторканність житла, яке має особливе значення для кожної особи, оскільки його дотримання є певною гарантією інших прав людини – права на життя, на особисту недоторканність, на невтручання в особисте і сімейне життя, на володіння, користування і розпорядження своєю власністю тощо. Відповідно до ст. 41 Основного Закону України кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [1]. Сьогодні в умовах розбудови демократичної правової держави безпека й недоторканність визнаються надзвичайними соціальними цінностями. Гарантована Конституцією та Цивільним кодексом України охорона приватної власності, її захист від злочинних (корисливих) посягань були і залишаються одними з найважливіших завдань у діяльності правоохоронних органів [2]. Водночас, статистика свідчить, що за останні 3 роки кількість злочинів, які кваліфікуються за ч. 3 ст. 185 КК України, тобто крадіжки, вчинені шляхом проникнення в житло або інше приміщення громадян, постійно зростає (так, у 2013 році – 36823, 2014 р. – 41233, 2015 р. – 46824, 2016 р. – 59737, та 10 міс 2017 року – 46749) [3]. Тобто не дивлячись на досить чітку правову регламентацію забезпечення недоторканості права власності, аналіз статистичних даних свідчить про збільшення окресленого виду крадіжок. Вказане